

Vilniaus
universitetas

Lietuvos
mokslo
taryba

Vilniaus universiteto mokslininkų projekto „Socialinės politikos reakcijos į COVID-19 krizės pasekmes: nedarbo ir skurdo padėties analizė, tarptautinė patirtis ir rekomendacijos Lietuvai“ finansuojamo LMTLT (Nr. P-COV-20-29) pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos.

Remiantis Covid-19 ekonominių bei socialinių pasekmių ir joms švelninti Lietuvos bei kitų valstybių pritaikytų priemonių analize, parengtos socialinės politikos rekomendacijos. Vadovaujantis metodologine nuostata, kad į pandemiją, kaip ir į kitas pirmines priežastis turinčias ekonomines krizes, pasireiškiančias dviem pagrindiniais pavidalais, turi reaguoti socialinė politika. Tai – visiškas arba dalinis darbo praradimas ir jo iššauktas gyventojų pajamų sumažėjimas ar visiškas jų netekimas. Pagrindinė socialinės politikos paskirtis - bent iš dalies kompensuoti netektas pajamas. Gerai sukonstruotos socialinės apsaugos sistemos tą funkciją atlieka ir krizių metu paprastai pakanka tik laikinai pakoreguoti kai kuriuos socialinės politikos parametrus. Štai, pavyzdžiui, kaip Europos Komisija vertina Suomijos reakciją į pandemiją: „... kadangi esama socialinės apsaugos sistema sušvelnino neigiamą socialinį ir ekonominį poveikį, buvo įvestos tik kelios laikinos neatidėliotinos priemonės: palengvintos bedarbio išmokų skyrimo sąlygos, laikina pagalba tėvams, kurie rūpinosi savo vaikais, kol mokyklos buvo uždarytos, ir epidemijos kompensacija socialinės paramos gavėjams“ ([European Commission. Recent social policy developments in Finland, France, Kosovo and Malta. 09/10/2020](#)).

Rekomenduojama sustiprinti Lietuvos socialinės apsaugos sistemą keturiose srityse, kuriose esamas spragas pandemija dar pagilino, o Vyriausybės reakcija, pritaikius laikinas priemones, nebuvo pakankama. Tai - nedarbo draudimas, socialinė pašalpa nepasiturintiems, vaiko priežiūros išmoka ir pajamų apsaugos senatvėje užtikrinimas.

Socialinės paramos išmokos srities rekomendacijos:

1. Vietoje Valstybės remiamų pajamų VRP (125 eurai 2020 m.) teisės į pašalpą kriterijumi nustatyti Minimalių vartojimų poreikių dydį (MVPD), kuris 2020 m. buvo 257 eurai. Tai leistų reikšmingai išplėsti skurstančių asmenų aprėptį socialine pašalpa ir sudaryti prielaidas pašalpą padidinti.
2. Vietoje 100 proc. trūkstamų pajamų kompensavimo normos (procentinio skirtumo tarp teisės į pašalpą ribos ir pretendento pajamų) nustatyti 60 proc. normą. Ši norma siūloma balansuojant tarp dviejų tikslų – padidinti pašalpą ir kartu išsaugoti paskatas dirbti. Tai įgyvendinant galima atsisakyti dabar taikomo dalies pajamų (nuo 20 proc. iki 40 proc.) neįtraukimo (*angl. disregard*) skaičiuojant pašalpos dydį. Taikomas neįtraukimas kai kuriais atvejais sukuria pajamų slenkstį kai labiau apsimoka nedirbti nei dirbti. Tai reiškia, kad pašalpa būtų skaičiuojama pagal formulę: $(MVPD - \text{pajamos vienam namų ūkiui}) * 0,6$ be jokių papildomų išlygų.
3. Atsisakyti iki šiol taikomų ekvivalentinių skalių (90 proc. antram ir 70 proc. trečiam ir paskesniai asmeniui, o taip pat su laiku mažėjančio koeficiento vienišam asmeniui). Atsisakymas pagrįstas tuo, kad pašalpa lieka vis tiek nedidelė ir su tokiomis pajamomis namų ūkyje vargiai pasiekama masto ekonomija, nes beveik viskas išleidžiama individualizuotiems poreikiams tenkinti (maistui, higienai, rūbams).

Rekomenduojami pakeitimai padidintų maksimalią dviejų suaugusiųjų su trimis vaikais šeimos galimą gauti pašalpą apie 40 proc., kai šeimoje visai nėra uždirbamų pajamų. O savarankiškai užsidirbant bent po 125 eurus vienam šeimos nariui, šeimos pajamos dėka pašalpos pakiltų iki MVPD ir skurdo rizikos ribos. Kartu būtų išsaugotas principas, kad didesnis uždarbis su pašalpa garantuoja didesnes pajamas nei mažesnis

uždarbis su pašalpa. Papildomas šeimos uždarbis nebūtų visai niveliuojamas pašalpos sumažinimu ir liktų motyvacija siekti didesnio uždarbio.

Toks pat principas yra pagrindinis ir paramos vienišam asmeniui reformos pagrindas. Rekomenduojami pašalpos pakeitimai leistų užpildyti spragą, kuri dabar susidaro gaunantiems nuo 150 eurų iki 175 eurų savarankiškų pajamų, bet neturintiems teisės į pašalpą. Dėl to jų pajamos yra mažesnės už uždribančių mažiau (iki 150 eurų), bet remiamų socialine pašalpa.

Naudojant EUROMOD mokesčių-išmokų mikrosimuliacinį modelį ir Pajamų bei gyvenimo sąlygų duomenis, pritaikius 2021 m. ekonominės raidos scenarijų, galima tikėtis, kad namų ūkių aprėptis socialine pašalpa dėka reformos išaugtų apie 83 proc. Pašalpos dydis labiausiai išaugtų namų ūkiuose su vaikais, pašalpa šiuose namų ūkiuose labiausiai padidintų ir jų disponuojamas pajamas. Kartu tai turėtų ryškų teigiamą poveikį mažinant vaikų skurdą – jų skurdo lygis sumažėtų 5 proc. punktais. Pateiktų rekomendacijų reformuoti socialinę pašalpą įgyvendinimui išlaidos išaugtų apie 80 proc.